

Kazimierz M. Czarnecki

Mój życiorys naukowy

Nauczyciel i Szkoła 1 (6), 157-162

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimierz M. Czarnecki

Mój życiorys naukowy

Urodziłem się dnia 6 maja 1933 roku we wsi Terebiń, woj. zamojskie. Ojciec zajmował się kowalstwem i rolnictwem, a mama prowadzeniem gospodarstwa domowego i wychowywaniem siedmiorga dzieci.

Naukę szkolną rozpocząłem w Terebiniu, lecz przerwałem ją w czasie okupacji niemieckiej i ponownie zacząłem uczęszczać do szkoły dopiero po wyzwoleniu wschodniej części Polski. Do szkoły zbiorczej w Werbkowicach zacząłem uczęszczać, począwszy od klasy III, jako tzw. „uczeń przerośnięty wiekiem”. Szkołę Podstawową ukończyłem w 1950 roku, mając 17 lat.

W roku 1950 zdałem egzamin i rozpocząłem naukę w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Zamościu. Liceum ukończyłem w czerwcu 1954 roku, uzyskując świadectwo dojrzałości i kwalifikacje zawodowe nauczyciela nauczania początkowego do pracy w klasach I–IV.

Zgodnie z nakazem pracy Nr 3-54 zostałem skierowany do pracy w szkole Podstawowej w Strzyżowie nad Bugiem, której tam nie podjąłem, gdyż zaproponowano mi również pracę w charakterze wychowawcy w internacie Zasadniczej Szkoły Metalowej w Radzynie Podlaskim. Pracę podjąłem 15 sierpnia 1954 roku, obejmując stanowisko kierownika internatu.

Brak kwalifikacji zawodowych do pracy z młodzieżą szkół zawodowych spowodował, że zostałem skierowany na roczny kurs (Studium) dla kierowników i wychowawców internatów szkół zawodowych w Katowicach. Kurs ukończyłem w czerwcu 1955 roku uzyskując kwalifikacje do pracy wychowawczej z młodzieżą internatów szkół zawodowych.

W czasie pobytu na kursie zdałem egzamin wstępny i zostałem przyjęty na kierunek pedagogiki w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Warszawie. Ze względu na rozpoczęte studia nie powróciłem do Radzyna Podlaskiego, lecz pozostałem w Katowicach, podejmując pracę w internacie Zasadniczej Szkoły Zawodowej Nr 1.

Pracując w internacie interesowałem się losami życiowymi i zawodowymi oraz rozwojem osobowości młodzieży wiejskiej, uczniów szkoły zawodowej. W wyniku tych zainteresowań przeprowadziłem badania i napisałem pracę magisterską pt.: „*Drogi młodzieży wiejskiej do szkoły zawodowej*”, pod kierunkiem prof. dra hab. Stanisława Kowalskiego z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. W pracy ukazałem pedagogiczne, socjologiczne i psychologiczne uwarunkowania wyboru

zawodu robotnika oraz uczenia się zawodu i podejmowania pracy w fabrykach i hutach Śląska. Pracę magisterską obroniłem 29 czerwca 1960 roku z wynikiem bardzo dobrym, na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego (po zlikwidowaniu WSP), uzyskując stopień magistra pedagogiki.

Pod koniec ostatniego roku studiów zainteresował się moją osobą prof. dr hab. Józef Pieter, Rektor WSP w Katowicach i zaproponował mi podjęcie pracy na stanowisku asystenta technicznego w Zakładzie Psychologii. Pracę podjąłem 1 kwietnia 1960 roku, na pół etatu, a po obronie pracy magisterskiej i uzyskaniu dyplomu awansowałem na stanowisko asystenta i starszego asystenta, przenosząc się na cały etat do pracy w WSP. Początkowo byłem organizatorem technicznym Zakładu Psychologii, a po jego zorganizowaniu podjąłem zajęcia dydaktyczne z psychologii wychowawczej i rozwojowej oraz metod statystycznych. Najbardziej byłem zainteresowany pedagogiką i psychologią uczenia się i nauczania szkolnego uczniów.

W czasie wykonywania pracy asystenckiej, w latach 1960–1963 przeprowadziłem badania młodzieży nad wpływem treści czytanych lektur na ich osobowość. Był to mój udział w realizacji problemu badawczego pt.: *Recepcja treści lektur*, prowadzonego przez prof. dra hab. Józefa Pietera. W wyniku zakończonych badań własnych napisałem pracę doktorską pt.: *Książka jako czynnik oddziaływania wychowawczego na postępowanie młodzieży szkolnej*, Katowice 1963, Wyd. WSP. Pracę obroniłem 16 grudnia 1964 roku, składając wcześniej egzaminy doktorskie z filozofii i psychologii (egzamin kierunkowy). Promotor i recenzenci pracy doktorskiej pozytywnie ocenili moją przydatność do pracy dydaktyczno-naukowej w uczelni wyższej. W grudniu 1964 roku zostałem powołany na stanowisko adiunkta w Zakładzie Psychologii. Od tej pory specjalizowałem się w psychologii wychowawczej, eksponując psychodydaktyczne aspekty uczenia się i nauczania, zwłaszcza przyswajanie przez uczniów szkolnej wiedzy pojęciowej.

Kontynuując badania nad wpływem treści lektur na zachowanie się uczniów poszukiwałem związku pomiędzy nastawieniem do czytania (w ogóle) a zachowaniem się szkolnym. W wyniku badań ustaliłem cztery grupy czytelników szkolnych (typy czytelnicze):

- 1) grupa pierwsza, to tacy czytelnicy, którzy odnoszą się bardzo negatywnie do lektury i czytania. Czytanie książek traktują jako „konieczność”, „przymus”, „nakaz”, „zło konieczne”. Tę grupę czytelników nazwałem „czytelnikami przymusowymi” (przymusowy typ czytelnika);
- 2) grupa druga, to tacy czytelnicy, którzy czytają tylko tyle, ile „nakazuje program szkolny i nauczyciele”. Ograniczają się oni tylko do szkolnych lektur obowiązkowych i więcej nie czytają nic. Tę grupę czytelników nazwałem „czytelnikami programowymi” (programowy typ czytelnika);
- 3) grupa trzecia, to tacy czytelnicy, którzy posiadają już ukształtowany nawyk czytania, których „ciągnie” do książki, do czytania różnych lektur, a nie

tylko szkolnych i obowiązkowych. Tę grupę czytelników nazwałem „*czytelnikami nawykowymi*” (nawykowy typ czytelnika);

- 4) grupa czwarta, to tacy czytelnicy, którzy bez czytania „nie mogą żyć”, dla których lektura i czytanie są „koniecznością życiową”, „potrzebą psychiczną”, „chlebem duchowym”. Czytanie i lektura stanowią centrum ich zainteresowań i zamięlowań. Tę grupę czytelników nazwałem „*czytelnikami nałogowymi*” (nałogowy typ czytelnika).

Najkorzystniejszy dla rozwoju psychicznego jest nawykowy typ czytelnika, a najmniej korzystny — typ przymusowy i typ nałogowy. Zdaniem J. Pietera „nałogowy czytelnik” ucieka od rzeczywistości w świat marzeń i fantazji. Wyniki badań wpływu czytelnictwa na osobowość i zachowanie się uczniów szkolnych opublikowałem w pracy pt.: *Rola lektury w życiu czytelnika*, UŚ., Katowice 1971, ss. 144.

W latach 1965–1969 prowadziłem samodzielne badania nad poszukiwaniem związku pomiędzy niektórymi cechami osobowości a wyborem kierunku studiów przez studentów filologii polskiej i matematyki. W wyniku badań i porównawczego opracowania materiałów powstała praca pt.: *Próba poznania cech osobowości studentów uczelni wyższej*, UŚ., Katowice 1972, ss. 129. W pracy wykazałem m.in. istnienie wyraźnych, kierunkowych zdolności, zainteresowań i motywacji do studiów humanistycznych oraz do studiów matematycznych. Stwierdziłem również, że studenci-humaniści posiadają także uzdolnienia matematyczne.

W 1969 roku odszedłem z pracy w WSP (UŚ.) i podjąłem się organizacji Katowickiego Oddziału Warszawskiego Instytutu Pedagogiki, zostając jego kierownikiem, jako doktor z określonym już dorobkiem naukowym. Dyrektor Instytutu prof. dr hab. Wincenty Okoń przedstawił moją kandydaturę Radzie Naukowej do nominacji na stanowisko samodzielnego pracownika naukowo-badawczego. W wyniku pozytywnych recenzji mojego dorobku naukowego, wykonanych przez prof. W. Okonia, T. Nowackiego, J. Reutta, Z. Skornego otrzymałem 1 marca 1972 roku nominację na stanowisko samodzielnego pracownika naukowo-badawczego w Instytucie Pedagogiki, Oddział w Katowicach.

W 1975 roku powróciłem do pracy w Uniwersytecie Śląskim, do Instytutu Psychologii, gdzie pełniłem początkowo funkcję zastępcy dyrektora, a potem dyrektora Instytutu. Od tego czasu starałem się wzbogacać swój dorobek badawczy, koncentrując się na pedagogicznych, psychologicznych i socjologicznych aspektach rozwoju zawodowego uczniów szkół zawodowych. W wyniku analizy literatury i prac badawczych napisałem i wydałem pracę pt. *Ukierunkowanie zawodowe człowieka (Ukierunkowanie, struktura i rozwój osobowości zawodowej uczniów zasadniczych szkół zawodowych)*, Wyd. UŚ., Katowice 1981, ss. 148. W pracy tej nakreśliłem teoretyczne podstawy osobowości zawodowej, jako szczególnej warstwy osobowości człowieka i jego zawodowego rozwoju.

Gromadząc coraz to szerszy i bogatszy materiał badawczy i dochodząc do pewnych ogólnych interpretacji napisałem i wydałem pracę pt. *Rozwój zawodowy człowieka*, Wyd. IWZZ, Warszawa 1985, ss. 248. W pracy tej zasygnalizowałem potrzebę tworzenia odrębnej dziedziny (działu) wiedzy o rozwoju zawodowym dzieci, młodzieży i dorosłych. Dziedzinę tę określiłem mianem — **profesjologia** (nauka o rozwoju zawodowym człowieka). Głównymi „*filarami treściowymi*” profesjologii są warunki, proces, wyniki i mechanizmy rozwoju zawodowego dzieci, młodzieży i dorosłych. Sądzę, że moim oryginalnym wkładem w analizę tej problematyki jest m.in. opracowana i uzasadniona stadialność rozwoju zawodowego dzieci, młodzieży i dorosłych. Staralem się również przedstawić własny zarys teorii rozwoju zawodowego, którą określiłem mianem: teoria miejsca i przestrzeni społecznej człowieka w podziale pracy.

W swej działalności naukowo-badawczej i dydaktycznej starałem się również przekazać pewną dozę wiedzy psychopedagogicznej nauczycielom szkół zawodowych, którzy — jak wiadomo — nie mają specjalistycznego przygotowania pedagogicznego i psychologicznego w ramach studiów wyższych. Napisałem dla nich dwie prace: *Psychologia dla nauczycieli praktycznego nauczania zawodu*, Wyd. „Libra”, Warszawa 1974, ss. 195 oraz *Psychologia dla nauczycieli kształcenia zawodowego*, Wyd. Politechnika Śląska, Gliwice 1978, ss. 220. Prace rozeszły się bardzo szybko wśród nauczycieli i jak sądzą spełniły swoje przeznaczenie, wypełniając lukę na rynku wydawniczym i przyczyniając się do podniesienia kwalifikacji psychopedagogicznych nauczycieli szkół zawodowych uczących młodzież praktyki i teorii zawodu.

W latach 1979–1982 zorganizowałem trzy seminaria naukowe, których owocem były trzy publikacje z moim udziałem autorskim i pod moją redakcją. Tematy seminariów są dokładnie odzwierciedlone w tytułach wydanych prac: *Metodologia i metody badań psychologicznych*, Wyd. UŚ., Katowice 1980, ss. 361; *Osiągnięcia polskiej psychologii w okresie międzywojennym*, Wyd. UŚ., Katowice 1981, ss. 160; *W stulecie psychologii naukowej 1879–1979*, Wyd. UŚ., Katowice 1982, ss. 111.

Dla potrzeb oświaty dorosłych, szczególnie nauczycieli kształcenia kursowego dorosłych, napisałem cztery małe prace zwarte, wydane przez Zarząd Główny Związku Zakładów Doskonalenia Zawodowego w Warszawie: *Psychologia stosowana w kształceniu zawodowym*, Warszawa 1978, ss. 91; *Metody badań naukowych (Przewodnik dla badaczy kształcenia kursowego dorosłych)*, Warszawa 1980, ss. 75 (współautor H. Hrapkiewicz); *Różnice indywidualne w rozwoju zawodowym człowieka dorosłego*, Warszawa 1985, ss. 85; *Profesjologia w zarysie (Zarys nauki o rozwoju zawodowym człowieka)*, Warszawa 1986, ss. 76.

W latach 1984–1988 prowadziłem seminaria naukowo-badawcze dla nauczycieli szkół zawodowych w IKN-ODN w Bielsku-Białej. W wyniku tych seminariów powstały trzy prace zwarte, których tytuły odpowiadają tematom seminariów:

Uczeń szkoły zawodowej (Rozwój i wychowanie), Wyd. IKN-ODN, Bielsko-Biała 1986, ss. 220; *Pomiar osiągnięć szkolnych uczniów szkół zawodowych*, Wyd. IKN-ODN, Bielsko-Biała 1988, ss. 191; *Metody poznawania autorytetu nauczyciela szkoły zawodowej*, Wyd. IKN-ODN, Bielsko-Biała 1988, ss. 83, praca wspólna z H. Hrapkiewicz i E. Gondzikiem.

Od roku 1988 — nadal skupilem swoje zainteresowania naukowo-badawcze na problematyce wiedzy pojęciowej uczniów szkół podstawowych. W wyniku twórczej współpracy z Inspektorem Oświaty w Mikołowie i nauczycielami Szkoły Podstawowej Nr 10, powstały testy słownikowe do poznawania stanu i poziomu oraz uwarunkowań wiedzy pojęciowej uczniów szkół podstawowych. Testy te są stale doskonałe, aktualizowane zgodnie z obowiązującymi programami i podręcznikami nauczania-uczenia się szkolnego. Jako sprawdzone narzędzia badawcze są stosowane przez nauczycieli-magistrantów w badaniach wiedzy pojęciowej uczniów klas I–III, z następujących przedmiotów: język polski, matematyka, środowisko społeczno-przyrodnicze, technika, plastyka, muzyka, kultura fizyczna.

W wyniku zgromadzonego materiału badawczego i jego opracowania powstała praca pt. *Wiedza pojęciowa uczniów i metoda jej badania*, Wyd. UŚI., Katowice 1992, ss. 240. Praca została pozytywnie oceniona przez trzech recenzentów, Panów Profesorów: T. Lewowickiego, H. Moroza, S. Palkę. W pracy tej przedstawiłem analizę literatury problemowej, metodologię badań własnych; stan wiedzy pojęciowej uczniów klas I–VIII; uwarunkowania wiedzy pojęciowej uczniów; wyniki badań i ich interpretację; propozycje zmian w kształceniu uczniów; zestawienie bibliografii i źródeł oraz testy słownikowe, które były stosowane w badaniach.

Poszukując istotnych uwarunkowań stanu, poziomu i funkcjonowania w świadomości uczniów klas I–III szkolnej wiedzy pojęciowej przeprowadziłem badania testowe 2628 uczniów w 38 szkołach i 101 klasach. W wyniku analizy ilościowo-jakościowej materiałów powstała praca pt. *Szkolna wiedza pojęciowa uczniów klas początkowych w świetle badań naukowych*, Wyd. „Śląsk”, sp. z o.o., Katowice 1995. W pracy tej przedstawiłem: wiedzę człowieka na tle wybranych koncepcji psychiki (rozdział pierwszy); analizę zagadnień podstawowych (rozdział drugi); analizę programów nauczania pod kątem występowania w nich sformułowań dotyczących wiedzy i pojęć (rozdział trzeci); analizę dotychczasowych badań zamieszczonych w literaturze naukowej (rozdział czwarty); metodologię i metody badań własnych (rozdział piąty); stan szkolnej wiedzy pojęciowej uczniów (rozdział szósty); poziom szkolnej wiedzy pojęciowej uczniów (rozdział siódmy), uwarunkowania szkolnej wiedzy pojęciowej uczniów (rozdział ósmy); wyniki badań i ich objaśnienia (rozdział dziewiąty); bibliografię i źródła oraz liczne aneksy. W pracy przedstawiłem biologiczne, psychologiczne, pedagogiczne i socjologiczne uwarunkowania szkolnej wiedzy pojęciowej uczniów wykazując w oparciu o obliczone współczynniki istotności, że pedagogiczne, socjologiczne i psychologiczne uwarunkowania są znaczące (istotne) w przyswajaniu, trwałości i operowaniu pojęciami

szkolnymi, które uczniowie opanowali w procesie nauki szkolnej. „Ślady pojęciowe”, które powstają w pamięci i świadomości uczniów oraz ich reprodukowanie w postaci odpowiedzi na konkretne pytania testowe są uwarunkowane wieloma wyznacznikami, jak np. głosem nauczyciela, blokowaniem nowych pojęć przez pojęcia już opanowane, nadmiarem pojęć do przyswojenia, kojarzeniem się pojęć z ich obrazami rzeczywistymi, pasywnością pamięci, brakiem głębokiego rozumienia pojęć. Oznacza to, że uczniowie dysponują: wiedzą pojęciową poprawną i uświadomioną; utrwaloną i pewną; błędną i nie uświadomioną; niepewną i uświadomioną; brakującą i uświadomioną; brakującą i nie uświadomioną. W ujęciu globalnym jedna trzecia szkolnej wiedzy pojęciowej wyznaczonej do opanowania w programach nauczania nie jest opanowana przez uczniów klas początkowych.

Wspólnie ze Stanisławem Karasim napisaliśmy pracę pt. *Profesjologia w zarysie (rozwój zawodowy człowieka)*, wydaną przez Ośrodek Kształcenia i Doskonalenia Kadr Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 1996, ss. 200.

Obecnie pracuję na stanowisku profesora Wyższej Szkoły Edukacji Wczesnoszkolnej w Mysłowicach pełniąc funkcję prorektora ds. studenckich.

W 1997 r. ukazała się moja kolejna książka pt. *Podstawy psychologii ogólnej dla nauczycieli*, „Impuls”, Kraków 1997, ss. 92.

W roku 1998 ukazały się dwie moje publikacje nakładem Oficyny Wydawniczej „Impuls” w Krakowie: *Składniki i ocena empirycznych prac doktorskich*, ss. 38; *Psychologia zawodowego rozwoju człowieka*, ss. 248.

Dotychczas wykształciłem i wypromowałem ponad 300 magistrów pedagogiki, psychologii, nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego.

Jestem członkiem Zespołu Pedagogiki Pracy Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, Towarzystwa Wolnej Wszechnicy Polskiej, Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.

Byłem współorganizatorem (z doc. H. Gąsiorem) Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego; kierownikiem Zakładu Psychologii Ogólnej; trzy razy prodziekanem Wydziału Pedagogiki i Psychologii; organizatorem i kierownikiem Samodzielnej Pracowni Rozwoju Zawodowego Człowieka.

Uczestniczyłem z referatami w międzynarodowych konferencjach naukowych w: WSP w Ostrawie, w Instytucie Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli w Bratysławie i w Instytucie Pedagogiki w Kijowie. Byłem członkiem delegacji MEN w RFN, w ramach wymiany doświadczeń w kształceniu młodzieży szkół zawodowych.

Otrzymałem 7 nagród Rektora, jedną nagrodę naukową Ministra Edukacji Narodowej za pracę: *Rozwój zawodowy człowieka*. Jestem odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotą Odznaką za zasługi dla Uniwersytetu Śląskiego i Złotą Odznaką ZNP.

Jestem żonaty. Mam dwoje dzieci, już samodzielnych. Nie posiadam żadnego majątku. Nie byłem karany.